

Sata vuotta miehisten miesten klubitoimintaa

Eero Saarenheimo

Vanhojen fennomaanien perustama Helsingin Suomalainen Klubi saavutti viime vuonna sadan vuoden iän.* Tässä yhteydessä ei ole aihetta puuttua klubin toimintaan eikä sen pyrkimykseen suomalaisuustaistelun poliittisten, sosiaalisten, taloudellisten ja kulttuuristen tavoitteiden saavuttamiseksi. Todettakoon vain, että vuosisadan vaihteessa siitä tuli vanhasuomalaisen linnake ja että se seurasi Yrjö-Koskista ns. myöntövyöpolitiikan linjalle, jota sittemmin jatkoi tasavallan päämiehenä J. K. Paasikivi. Maamme itsenäistyttyä klubille aikaisemmin kuuluneet aatteelliset harrastukset, käytännön elämään suuntautunut aloitteellisuus ja poliittinen toimeliaisuus siirtyivät toisille, nimenomaan näitä tarkoituksia varten organisoiduille järjestöille ja puolueille. Suomalaisesta Klubista muodostui vähitellen seurusteluklubi, pääkaupungin suomenkielisen sivistyneistön kohtaamispaikka.

Miesten seuralämän keskuksena klubi heijastaa yhteiskuntamme alkoholiasenteitakin. Jo klubin perustamisen aikoihin nämä kysymykset olivat nousseet yleisen huomion kohteeksi. Kotipoltto kiellettiin vuonna 1866, ja alkoholipolitiikassamme alkoi uusi vaihe, kun raittiusliike 1880-luvulla astui huomattavana painostusryhmänä yhteiskuntaamme.

Noihin aikoihin oli vielä vallalla käsitys, että juuri klubit olivat jonkinlaisia juoppouden tyyssijoja, ja raittiusjulkaisuissa kierteli opettavia tarinoita ”klubin uhreista”. Suljetun miesseuran suurempaan

vapauteen viittasi vuonna 1883 A. A. Granfelt eräässä kirjoituksessaan: ”Herat juovat eivätkä pidä sitä moitteen alaisena, vaikka useinkin nautitaan, kun vaan voidaan nähtävää juopumusta välttää. Miesseuroissa sallitaan juopuminenkin. Naisten läsnäollessa sitä pidetään moitittavana raakuutena.” Granfeltin mielestä herrojen tapa oli yhtä tuomittava kuin talonpojan tapa juoda harvoin ja hartaasti.

Käsitys, että klubielämä olisi jollakin tavoin turmiollista, näytti iskostuneen ainakin Ida Aalbergin mieleen, sillä hän varoitti usein puolisoaan Lauri Kivekästä istumasta liikaa klubissa, vaikka lähinnä tähän ohjeeseen antoikin aihetta aviomiehen heikko terveys. Mutta tiettyä epäluuloa voimme lukea suuren diivan vetoomuksesta, jossa hän oli voimakkaasti alleviivannut avainkohdat: ”Sinä ett saa mennä clubbiin muuta kuin *lauantai iltana*, sillä se viisaus jota siellä viikon kuluessa diskuteerataan, sen sinä opit yhdessä illassa.”

Suomalaisen Klubin perustaminen tuskin muutti vanhojen fennojen juomista-poja. Jo aikaisemmin, ennen klubin syntymä, he olivat usein kokoontuneet yhteisiin pohdiskeluihin totilasien ääreen. Arvid Järnefelt on kuvannut Vanhempineni romaanissa hauskaalla tavalla noiden herrojen yhteisiä istuntoja kenraali Järnefeltin kodissa. Tunnettu tilastomies K. E. F. Ignatius toteaa painamattomissa muistelmissaan, miten noissa tilaisuuksissa juotiin totia melko runsaasti, mutta ei muista, että kukaan olisi ”lastannut itseensä liikaa, vaikka tunnelma joskus olikin hieman vilkas”.

Vanhan klubin herrojen joukossa oli

* Tämän artikkelin tekijä on kirjoittanut Suomalaisen Klubin historian: Suomalaisuutta rakentamassa. Helsingin Suomalainen Klubi 1876—1976. Vammala 1976.

monia raittiuskannan omaksuneita. A. A. Granfelt kutsui usein Kansanvalistusseuran luottamusmiehiä, nimenomaan kalenterin suunnittelijoita, kokouksiin klubiin. Julius Krohn viinikauppiassukuun kuuluvana oli lasin nautinnoissa sangen kohutuullinen. Mutta kerran hänen ullakolleen murtauduttiin ja alkoholin vaikutuksen alainen nuori rikollinen joutui kiinni ja pantiin vankilaan. Linnassa mies sairastui keuhkotautiin, mutta ennätti ennen kuolemaansa pyytää Krohnilta anteeksi tekoaan. Silloin Krohn otti täyden askeleen. Loppuelämänsä hän oli ehdottoman raitisvoidakseen esimerkillään vaikuttaa heikompiin luonteisiin. Raittiinakin siis voitiin ottaa osaa klubielämään, ja niinhän valtioneuvos Taavi Laitinen puolestaan vain toivotti lasitöissä ahertaville tovereilleen: "Olokuunpa onneks! Maistukoonpa hyvälle!"

Vuoden 1898 juomalakkoliike löysi myös klubista jonkinlaista vastakaikua. Tuolloin tuhannet suomalaiset antoivat sitoumuksen, etteivät nauttisi alkoholia kokonaiseen vuoteen. Uuden Suomettaren päätoimittaja Viktor Löfgren (Lounasmaa) koetti houkutella Jaakko Forsmania, Yrjö-Koskisen veljeä, yhtymään ajatukseen. Tämä asettui kuitenkin vastahankaan vedoten henkilökohtaiseen vapauteensa, jota tuollainen sitoumus rajoittaisi. Löfgren jatkoi maanitteluaan toteamalla, että kyllähän yhden vuoden voisi hyvälle asialle uhrata. Tähän Forsman vastasi: "Mutta ajattele, jos se on viimeinen." Ja melkein olisi ollutkin, Forsman näet kuoli seuraavan vuoden syksyllä.

Ilmeisesti alkoholinautinnot olivat klubissa suhteellisen hillityt. Tämän ainakin voimme todeta nuoren K. J. Ståhlbergin osalta tilikirjasta, johon hän vuosina 1891—92 merkitsi tarkkaan menonsa. Ahkerasti hän teki työtä, mutta ei kieltänyt itseltään rentoutustakaan. Tavallisesti hän nautti klubissa vain puolikkaan olutta à 30 penniä, joskus myös markalla viiniä. Punssiannos maksoi niin ikään markan. Tilikirja osoittaa, että Ståhlberg kävi klubissa tuohon aikaan suunnilleen joka

toinen päivä.

Raittiuskysymys tuli esille myös kirkollisissa piireissä, kun asiassa haluttiin vedota nimenomaan papistoon. Tällöin piispat Jeesuksen omaan käytäntöön viitaten pitivät viiniä uskovaisille luvallisenä. Arkkipiispa Renvallin mielestä raittiusseurat olivat suorastaan "Kristuksen kirkon pahkakasvannaisia". Monet huomattavat klubilaiset, mm. Julius Krohn ja Antti Almberg (Jalava), taittoivat raittiuden puolesta peistä Kuopion piispaa Gustaf Johanssonia vastaan.

Merkillistä karsautta tunnettiin aluksi raittiusseuratoimintaa kohtaan. Ehkä pelättiin sen vievän huomion pois muusta aatteellisesta harrastuksesta, nimenomaan suomalaisuuden liikkeestä. Seurojen perustamista ajamaan puhtaasti aatteellisia päämääriä ehkä myös vierastettiin, mikä käy ilmi esimerkiksi Paavo Cajanderin kirjeestä Juuso Hedbergille, Jyväskylän lyseon uskonnon lehtorille.

Cajanderin varaukset olivat ihanteelliset ja yksilölliset: "Raittius on hyvä, se on kieltämätöntä, mutta mitä varten liittoja ja lupauksia j.m.s. Onko hyveen ja velvollisuuden voima jo niin huono ettei ihmiset sitä voi noudattaa, tekemättä liittoja ja lupauksia toisillensa? Jos niin on, niin sitten olkoot seurat paikoillansa ja hyvät olemassa. Voi, kuinka armahilta tuntuvat nuo fennomanian hyvät ajat Helsingissä! Liitot ja lupauksetko sitä kannattivat? Eikö se ollut sisällinen voima ja sydämen puhtaus? Se se on joka hyvää synnyttää, siitä lähtee uskovainenkin hyvyys. Mutta nyky aikoina tahdotaan jälkimmäinen panna pohjaksi edelliselle, ja siitä syntyy vaan ulkokullaisuutta. — Vielä pahempi on, jos asia, niinkuin Hämeenlinnassa kuulin kerrottavan, katsotaan vaan yhteiskunnalliselta ja terveyden kannasta s.o. materialistisesta kannasta aivan."

Hedberg puolestaan kyllä piti esimerkin voimaa tärkeänä, mutta ei karttanut totilasinkaan antia: "Raittiuden asiaa katson kyllä suotavaksi ja hyväksi, mutta en minäkään ole seuroja suosinut. Vaan toiselta puolen luulen siveellisyyden voi-

man siinä suhteessa sangen heikoksi, ja saattaa olla mahdollista, että esimerkki on sellainen voimallinen kehoittaja hyväänkin, kuin tiedämme sen olevan paahan. Sen minun pitää sanoa, että kyllä totilasin ääressä olen paljon viisautta kuullut, ja hauskuutta kokenut, jos kohta siitä on vahinkoakin lähtenyt. Vaan en minä tahtoisi, että ihmiset tulisivat niin ukkomaisiksi ja viisaiksi, ettei tuota hulluuttakin vähän olisi.”

Agathon Meurman puolestaan istui mielellään klubissa totilasi nenän alla ja savuke hampaissa, ympärillä kiinnostuneina kuuntelijoina talonpoikaissäädyn jäseniä. Meurman kuitenkin pyrki tapojen yleiseen raitistamiseen ja tämä päämäärä liitti hänet läheisesti työväestöön. Meurman oli julkaissut aikoinaan lentokirjasen kotipolttua vastaan ja puolsi myöhemminkin viinan valmistuksen rajoittamista. Tällöin hän hylkäsi liberalistisen kannan, sillä tarjonnan supistaminen aiheuttaa hinnan nousun, ja tämä voitto olisi otettava yhteiskunnalle: ”Luonnollista oli siis, että se voitto, joka rajoituksen pakosta syntyy yksityisille, vastedes tulisi koko yhteiskunnalle, koska viinan aiheuttamat vahingot jakautuvat koko yhteiskunnan hartioille.” Meurman halusi raitistaa myös ylioppilastalossa tapahtuvan tarjoilun, mistä hän sai niskaansa ruotsinmielisten pilkkarunon. Sellaiset klubinmiehet kuin Kaarle Krohn ja Arvid Genetz olisivat sitoutuneet korvaamaan ylioppilaskunnalle tappion, joka mahdollisesti syntyisi alkoholitarjoilun lopettamisesta.

Meurman näki muuten ponnistustensa kantaneen hedelmää. Hän muisteli vuonna 1898, miten puoli vuosisataa aikaisemmin ylioppilaiden Floora-juhlassa Kuntähden kentällä oli tyhjennetty viisisataa kannua punssia ja ladosta oli tehty Monrepos, jonne väsyneet toverit talutettiin lepäämään. ”Tänä vuonna vietettiin samanlaatuinen juhla. Ylioppilaita oli monta vertaa enemmän, väkijoukko nousi tuhansiin. Mutta ei tippaakaan väkijuomia käytetty.”

Klubi ei luonnollisestikaan ollut varsi-

nainen raittiusseura. Niinpä eräästä Os-kari Merikannon kirjeestä käy ilmi, miten helmikuun manifestin jälkeisissä tunnelmissa Uuden Suomettaren toimittaja J. V. Messman (Miesmaa), Eero Erkkö ja Robert Kajanus olivat myöhään kiistelleet Yrjö-Koskisen linjasta ja miten Erkkö lähtiessään oli paiskannut klubin oven rikki. Ja tämä tuskin oli ainoa alkoholin säestämä ottelu.

Vuosisadan alussa alkoholikysymys nousi klubissa esille suunniteltaessa Kansallisteatterissa tapahtuvaa tarjoilua. Mainittakoon, että Kansallisteatterin nykyinen talo on olennaiselta osalta klubin ponnistelujen tulosta. Vanhassa Arkadiassa oli ollut alkoholitarjoilua, nyt siitä piti tehtämän loppu eli kuten Maila Talvio kirjoitti Päivälehteen: ”Pelkkä ajatus että kaikki vanhat kapakkatraditsioonit seuraisivat uuteen teatteritaloon tuntui solvaukselta.”

Vuosisadan vaihteessa raittiuskysymys nousi myös puolueiden, ennen muuta työväestöä edustavan puolueen, mielenkiinnon kohteeksi. Jo ensimmäisen yksikamarisen vaaleissa oli jokaisessa vaaliliitossa myös raittiusväen listoja. Yrjö-Koskinen kuitenkin tuomitsi jyrkästi sen ajatuksen, että ryhdyttäisiin puuhaamaan erityistä kieltolakipuoluetta. Se oli hänen mielestään ”hourunhuoneen puhetta”, vaikka hän kyllä muuten raittiusliikettä kannattikin.

Suomalainen puolue ja samalla klubikin joutui ilmaisemaan vuosisadan vaihteessa oman alkoholipoliittisen kantansa. Kielto lain tielle ei suoraan haluttu lähteä, ja A. A. Granfelt sai vuoden 1899 puoluekokouksessa pitämänsä alustusta varten ohjeen ”asettua järkevälle ja mahdolliselle kannalle”. Kunnallista kieltolakijärjestelmää pidettiin tuolloin mahdollisena. Vuoden 1905 puoluekokouksessa K. A. Brander (Paloheimo) kehotti puoluetta omaksumaan reformiohjelman ja luopumaan välinpitämättömyydestä raittiusasiassa. A. Lilius (Listo) sen sijaan ei voinut pitää raittiutta minään puoluekysymyksenä, vaikkakaan hän ei vastustanut sen ottamista ohjelmaan. Suurlakon jälkeen

sitten tapahtui radikaalistumista ja puolueet ruotsalaisia lukuun ottamatta omaksuivat kieltolakikannan. Lain voimaantulo lykkäytyi kuitenkin itsenäisyysajan alkuun.

Kun Suomalainen puolue oli tehnyt periaatteellisen päätöksensä, paheksuivat eräät sitä, että klubissa kuitenkin jatkui alkoholitarjoilu. Puoluevaltuusto antoikin eräille luottamusmiehilleen tehtäväksi ryhtyä neuvotteluihin, jotta klubissa tapahtuva ”pahennusta herättävä juovutusjuomatarjoilu saataisiin lakkautetuksi”. Myös ulkopuolelta harjoitettiin painostusta. Koiton suomettarelaiten osasto Koiton Nuija ehdotti puolue-elimille toimenpiteitä klubissa ”harjoitetun kapakkaliikkeen poistamiseksi”. Eliel Aspelin-Haapkylä ja hänen hengenheimolaisensa pitivät tuota kiihkeyttä tarpeettomana: ”Into tuntuu liian suurelta, pitäisihän yksityisen saada menetellä mielensä mukaan siksi kun laki on säädetty.” Ilmeisesti kauniit vetoomukset vaikuttivat siinä missä jyrkkä kieltokin, sillä Aspelin-Haapkylä kirjoitti pian päiväkirjaansa: ”Kyllä raittiusharrastus vaikuttaa vanhempiinkin piireihin. Eilen näkyi tuskin yhdenkään edessä alkoholinsekaista juotavaa lasissa.”

Kun sitten kieltolaki vihdoinkin astui voimaan, osoittautui sen valvonta vaikeaksi tehtäväksi. Siitä tuli kieltolaki, kuten Agathon Meurman oli jo ajat sitten ennustanut. Klubin vuosikertomuksessa todettiin itsenäisyysajan alussa, että ”ulkonaiset kierot olosuhteet eivät ole miehien miesten vapaalle klubitoiminnalle suotuisia”. Laitonta alkoholitarjoilua tapahtui klubissakin.

Klubissa oli saatavilla monenlaista salakuljetustavaraa. Kieltolakikauden halpoihin hintoihin tottuneina eräät paheksuivat, että klubissa konjakki ja viski olivat hieman kalliimpia kuin muissa ravintoloissa. Kova tee maksoi lasilta viisi markkaa ja sai kantaa kelloseppä Widemarkin nimeä. Konjakilla särvitetty an-

nos oli markan kalliimpi ja niin ollen nimeltään kuudemark. Jos kieltolakietsivät saapuivat, oli annos kulautettava yhdellä kertaa. Helsingin tuolloinen poliisimestari Honkanen oli klubin jäsen, mutta siitä huolimatta hän antoi tehdä klubissakin tavanmukaisia ratsioita. Joskus herrat joutuivat istumaan myöhään odottaessaan Honkasen poistumista, jolloin tilaisuuden rennompi osa saattoi alkaa.

Tarkastuksen vaara oli luonnollisesti suurin silloin, kun tiedettiin, että klubissa pidettiin kokouksia tai juhlia. Aikaisemmin oli klubikokouksista ilmoitettu lehdistä, mutta kevästä 1926 lähtien ryhdyttiin tiedottamaan asiasta kutsukorteilla. Klubin siirtyessä Yrjönkatu 13:n yläkertaan otettiin huoneiston suunnittelussa huomioon kieltolaki. Ovisilmästä saattoi vahtimestari havaita tuntemattoman saapujan ja eteisestä käsin voitiin sytyttää saliin hälytysvalot, niin että kaikki tiesivät kumota teelasinsa. Keittiöön suunniteltiin erityislaitteet, niin että avatut pullot voitiin oitis kaataa viemäriin.

Uuden klubihuoneiston tupaantuliaiset olivat perjantaina syyskuun 13. p:nä 1929. Perjantai ja kolmastoista päivä olivat arveluttaneet eräitä johtokunnan jäseniä, varsinkin kun tilaisuus pidettiin talossa, jonka katunumero oli 13. Ylenkatse vanhoja pitämyksiä kohtaan sai pian rangastuksen. Kieltolakietsivät pääsivät pujahdamaan sisään odotettuaan rapussa ovisilmän näkökentän ulkopuolella. Hyvät tyhjennyslaitteet eivät voineet pelastaa tilannetta, vaan etsivät löysivät keittiöstä kolmisenkymmentä pulloa, etupäässä konjakkia. Ajalle kuvaavaa oli, ettei kukaan tiennyt, miten pullot olivat taloon joutuneet, eikä niille ilmestynyt liioin omistajaakaan. Klubi sai kuitenkin tämän johdosta sulkea kahdeksi viikoksi ovensa ja ravintoloitsija tuomittiin sakkoihin. Kieltolakiviranomaisten tutkimukset hermostuttivat jatkuvasti klubin johtoa ja ravintoloitsijaa. Vapaampi aika koitti vihdoinkin klubissakin, kun kieltolaki kumottiin.